

FEKETE KÁROLY

Pásztor János

(1925–2007)

Életútja

Pásztor János Dezső Budapesten született 1925. május 28-án. Apja, dr. Pásztor Dezső, jogász volt, anyja, Jaksa Margit, matematikus. Gyermekéveit a Fejér megyei Gyuró községben töltötte. Református elemi iskolába Tabajdon járt (1931–1935). Apja egy időben Tabajdon volt önkormányzati tisztségviselő.

Középiskolai tanulmányait a budapesti Lónyai Református Gimnáziumban végezte 1935–1943 között. Teológiai tanulmányait a Budapesti Református Teológiai Akadémián kezdte (1943–1947).

Már diákkorában kapcsolatba került a Soli Deo Gloria mozgalommal, teológusévei alatt pedig a Pro Christo Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség munkájával, ahol megtanult a többi felekezetre is odafigyelni.

Posztgraduális tanulmányokat folytatott több helyen is. A Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészkarán 1945–1947 között¹, az Edinburghi Egyetem Hittudományi Karán 1947/48-ban, a Manchesteri Egyetem Hittudományi Karán 1948/49-ben. Lelkészi oklevelét a Budapesti Református Teológiai Akadémián kapta meg az 1949/50-es tanévben. Segédlelkészi éveit a Budapest-Kálvin téri Egyházközségben töltötte (1950–1952). Házasságot 1952-ben kötött Kádár Judit könyvtárossal. Házasságukból három gyermek született: Eszter (1953), János (1955) és Péter (1960).

Szentendrei évek

Lelkesszé szentelése után, 1952-ben választotta lelkipásztorává a Szentendrei Református Egyházközség. A szentendrei évek alatt gimnáziumi hittanár is volt a szentendrei Móricz Zsigmond (Állami) Gimnáziumban és a szentendrei Ferencs Római Katolikus Gimnáziumban. A szentendrei lelkipásztori szolgálat – különös tekintettel az akkori politikai és társadalmi állapotokra – nagy kihívást jelentett.

¹ Az akkor érvényes rendelkezések szerint a Budapesti Református Teológiai Akadémia hallgatói egyidejűleg bölcsészhallgatók is lehettek. Pásztor János külföldi tanulmányútjáról való hazatérése után nem engedélyezték bölcsészkarai tanulmányainak folytatását.

Fontos kérdése volt akkoriban Pásztor Jánosnak: lehet-e a felfokozott vallásellenes propagandával, valamint az egyházak és egyháztalálkozók elleni adminisztratív szabályokkal teljes légkörben, melyben a lelkészek is állandó feszültségben éltek, a kor nyelvén megszólaltatni az evangéliumot. Az exegézis, a hermeneutika és a homiletika foglalkoztatták elsősorban.² 1955-ben a Hitvalló Nyilatkozat alapirata a szentendrei parókián született idősebb és fiatal lelképásztorok többszöri találkozására nyomán és közös munkájaként.³

Az 1964/65. akadémiai évet Princetonban töltötte. Ez az ösztöndíj az 1949-ben neki felajánlott képzési lehetőség megvalósulása volt, mivel korábban kiutazási tilalom lépett életbe. Az addigra éveig gyűjtött irodalom és tapasztalat segítségével írta meg a *Theology of Preaching* című tézisét és megszerezte a Master of Theology fokozatot.

Hazaérkezése után az egyház és a társadalom viszonyát kezdte vizsgálni. Ebből a témakörből született meg a Budapesti Teológiai Akadémiára benyújtott, *A svájci vallásos szocializmus és magyar hatásai* című doktori dolgozata.⁴ Disszertációjában azt mutatja be, hogy a két neves svájci teológus, Hermann Kutter zürichi lelkész és Leonard Ragaz baseli dogmatikaprofesszor hogyan kísérelt meg választ adni a svájci és németországi társadalmi problémákra, a munkásmozgalom és a marxizmus kihívásaira, illetve ezeknek milyen hatása volt a magyarországi teológiai gondolkodásra. A magyar hatások értékelésénél Jánosi Zoltán debreceni lelképásztor és Pilder Mária budapesti teológiai docens munkásságával foglalkozott.

Kenyai missziói kiküldetés

Szentendrei lelképásztorként kapott missziói kiküldetést Kenyába, ahol 1970-től 1976-ig a kenyai protestáns egyházak ökumenikus lelkészképző intézetében, a limurui St. Paul's United Theological College tanáráként bibliai teológiai, rendszeres teológiai tárgyakat adott elő, valamint homiletikát tanított. A missziói kiküldetés alatt ebben az új kontextusban kellett átgondolnia az evangélium és az

² A szentendrei évekhöz lásd Pásztor János: *Az Ige szolgálata a szentendrei gyülekezetben az idők viharaiiban 1952–1967* című emlékezést és a közölt igehirdetéseket In: Pásztor János: „Isten Igéje nincs bilincsbe verve” – Prédikációk Szentendréről az 1950-es–1960-as évekből. Debrecen, 2006, 7–9.

³ Ladányi Sándor: A magyarországi református egyház 1956 tükrében. Egyháztörténeti tanulmányok, Budapest, 2006, 207–209. A dokumentum történetéhez lásd még Barcza József: Egyházunk az 1956. évi forradalom idején és Ravasz László jelentősége, In: Barcza József–Dienes Dénes (szerk.): A Magyarországi Református Egyház története 1918–1990. Tanulmányok, Sárospatak, 1999, 173–190. Fekete Károly: A Barmeni teológiai nyilatkozat. Vezérfonal a dokumentum tanulmányozásához, Budapest, 2009, 138–143.

⁴ Ennek részletei jelentek meg az USA-ban: „Hermann Kutter”, *The Princeton Seminary Bulletin*, 45 (1972) 291ff., „Leonard Ragaz: Pioneer Social Theologian”, *Union Seminary Quarterly* 29 (1973)/1, valamint itthon: Vályi Nagy Ervin–Tarr Kálmán (szerk.): „Az Úr szolgálóleánya” Budapest, 1988, 273–281.

afrikai társadalom egymáshoz való viszonyát. Ennek irodalmi lecsapódása több kéziratban lévő előadás, néhány kenyai, amerikai és magyar folyóiratban megjelent tanulmány.⁵

Tanári és tudományos munkássága

Pásztor János irodalmi munkássága felöleli a teológiai tudományok szinte minden területét. Foglalkozott bibliai teológiával, egyház- és dogmatörténettel, rendszeres teológiai kérdésekkel, ökumenikus teológiával, de leginkább a homiletika, liturgia és missziológia tárgykörében alkotott.

Teológiai tanársága Debrecenben

A Zsinati Tanács 1976. szeptember 1-jei hatállyal választotta meg Pásztor Jánost a Debrecenben üresedésben lévő általános vallástörténeti és bibliai segédtudományok tanszékre. Afrikából hazatérve, debreceni teológiai tanársága mellett (1976–1987) a Nagytemplomi Egyházközség is meghívta lelkipásztorának (1977–1987). Évekig tanított, majd igazgatta a Diakónusképző Intézetet. Dékáni tisztet 1984–1986 között töltött be.

Debreceni munkásságának első öt évében a bibliai teológiai és vallástörténeti tanszéket, majd a gyakorlati teológiai tanszéket vezette. Kutatásainak fő iránya ebben az időszakban az Ószövetség és az Újszövetség egymáshoz való viszonya volt. A bibliai teológiában a XX. század derekán egy bizonyos mértékű „dehellenizációs folyamat” ment végbe, amely súlyos kritikával illette azt a szemléletet, mely szerint az Újszövetség megértésének hermeneutikai kulcsa kizárólag a görög gondolkodásban keresendő. Ekkor nyert teret újra az apostoli kort meghatározó látás, amely felismerte, hogy az Újszövetség helyes interpretálása lehetetlen az Ószövetségre való odafigyelés nélkül. Hosszú ideig éppen ellenkező irányú

⁵ „Christianity and African Culture” (Janos Pasztor. Answers Okot p’Bitek) TARGET, June 1972. Nairobi National Christian Council of Kenya. (NCCCK), „A történelem kategóriájának jelentősége a teológiai nevelésben.” ThSz ú.f. 25 (1972)/1–2, 50–52., „A misszió modern teológiája” ThSz ú.f. 14 (1971) 374376., „The Christology of Dietrich Bonhoeffer” Target, 1972., „What is Man?” Target, 1972., „Marxism Seen Through Christian Eyes”. Paper given at the Annual General Meeting of NARET Nairobi. Jan 31, 1975., „Foundations of Pastoral Theology” Paper delivered at The Annual Meeting of the Association of Theological Institutions of Est Africa held at Makerere University, Kampala, Uganda, Holy Week 1975., „Nem-keresztény vallások a keresztény teológiában” ThSz ú.f. 16 (1974)/9–10, 265–271., „A gyakorlati teológia alapjai” ThSz ú.f. 17 (1975)/11–12, 333–338., „The Africanization of Kenya’s Churches”, The Christian Century, Chicago, IL. April 2, 1975. The Books of Joel Jonah and Habakkuk, A Commentary, Nairobi-Kikuyu, 1975., „Community Life at St. Paul’s College” The voice of Saint Paul’s, Limuru, June 1976., „Jézus Krisztus felszabadít és egyesít”. Beszámoló az Egyházak Világtanácsa V. Nagygyűléséről. Kálvin Naptár 1977., Afrika hagyományos vallásai, ThSz ú.f. 20 (1977)/3–4, 92–97.

folyamat volt megfigyelhető ezen a területen: az Ószövetséget a hellenizmus által interpretált Újszövetség felől értelmezték. Ez századokon át súlyos torzulásokhoz vezetett. Az élet egységének a kozmológiában és az antropológiában való érvényesítése helyett erőteljes dualizmus uralkodott. Karl Barth munkássága a teológiai tudományok minden területén óriási hatást gyakorolt a 20. századi teológiai gondolkodásra minden keresztyén felekezetben.⁶

A bibliai teológia területén különösen gazdag eredmények születtek. E fejlődés lényegére Gerhard von Rad mutatott rá a két testamentum közötti strukturális analógiáról szóló koncepciójával.⁷ Mindez nem jelentette a hellenizmus konstruktív jelentőségének megvetését vagy elhanyagolását. A hellenizmus pozitív szerepe a revelációs folyamatban továbbra is általánosan elismert volt. Ez közvetlenül és egyszerűen demonstrálható azzal, hogy az Újszövetség – mindenekelőtt Pál apostol – az Ószövetség görög fordítását idézi. A bibliai teológia területén bekövetkezett változásokról Pásztor János is több tanulmányt publikált.⁸

Gyakorlati teológiai munkássága

Ezeknek a bibliai teológiai felismeréseknek a gyakorlati teológiában – mindenekelőtt a prédikálás elméletében (homiletika) és az egyház istentiszteleti életével foglalkozó liturgikában – való kidolgozása és a gyakorlatban való érvényre juttatása foglalkoztatta azokban az években, amikor az 1983/84. tanévben tanszéket váltott és Czeglédy Sándor professzor nyugalmába vonulása után átvette a gyakor-

6 A bibliai teológia egyetemes fejlődése szempontjából nagy jelentőségűnek bizonyult XII. Pius pápa enciklikája (Divino afflante Spiritu), mely a Vulgata mellett a Szentírás eredeti szövegének tanulmányozását és a modern történeti módszerek alkalmazását is lehetővé tette a római katolikus teológusok számára. Ezzel vetette meg római katolikus részről az ökumenikus közeledés teológiai alapjait.

7 Gerhard von Rad: *Theologie des Alten Testaments*, Chr. Kaiser, München, 1961, Band II. 377.

8 Pl.: Diákjainak ekkor készítette el azt a kompendiumot, amely Leonard Goppelt *Theologie des Neuen Testaments* (Göttingen, 1978) című művének strukturájára épített, de az angolszász kutatások egy részét is – elsősorban E. P. Sanders, *Paul and Palestinian Judaism* (Philadelphia, 1977) – magában foglaló tankönyvvé lett: „Munkafüzet az újszövetségi bibliai teologia tanulmányozásához” (Debrecen, 1981). Továbbá: „Korszerű vagy megújult teológia?” RE 31 (1979)/1, 18–20. *The Heritage of the Reformation: Word-Event for Church and World*, Warfield Lectures Princeton 1992. Lecture I–VI., „Izráel a Szentírásban és az egyházatyák tanításában” RE 45 (1993)/7–8, 173–175., „What Shall we Say to our children? How to speak of God Today in Family and Education?” From *The Martin Buber House – International Council of Christians and Jews* 23 (1995)., „Az Ószövetség a keresztyén igehirdetésben”, In: ifj. Hafenschner Károly (szerk.): *Az Ige szolgálatában*, Budapest, 1996, 23. kk., „The Old Testament in Christian Proclamation”, *Journal for Preachers* 22 (1999)/2, 31–41.

lati teológiai tanszék irányítását. Több gyakorlati teológiai résztanulmánya⁹ és három átfogó könyve keletkezett e kutatások nyomán.

Pásztor János *A református keresztyén egyház istentisztelete* című liturgikája az 1985-ös, új Istentiszteleti Rendtartás előkészítő munkái alatt született, s nyomtatásban ugyanabban az évben jelent meg Debrecenben. Szemléletmódjában meghatározó, hogy „a keresztyén istentisztelet [...] a templom és az élet liturgiájának, a doxológiának és a diakóniának az egységében történik”.¹⁰ Meggyőződése, hogy az erkölcsi magatartás és az istentisztelet kölcsönösen erősítik vagy gyengítik egymást. A liturgika tárgyának az istentisztelet kritikai vizsgálatát tekinti.

Liturgikája bibliai teológiai alapozású: az istentisztelet felépítésének alapja a teljes Szentírás, amelynek egyik alapvető tanítása szerint Isten emberekkel való bánásmódja a szó és tett egységében történik, és hogy az arra adandó válasznak is a szó és a tett egységében kell megtörténnie¹¹. Ebből következik jó néhány biblikus igényű új vonás, amely Pásztor János számos egyéb tanulmányában is előjön: a liturgia–doxologia–diakónia összetartozik; az istentisztelet Isten népének ünnepe; Isten magasztalásának követelménye az, hogy Isten önmagában dicsőítendő (*Soli Deo Gloria*); az ember nem állhat Isten elé bűnvallás nélkül; a bibliai zsoltárok legyenek részei szervesen a liturgiának; istentiszteleti gyakorlatunkban

9 „Szerves része-e az úrvacsora az istentiszteletnek? Az Úrvacsora és a non-verbális kommunikáció szerepe az istentiszteleten”, ThSz ú.f. 24 (1981)/4, 205–209. „Egyházi szolgák szentelésének eredete és gyakorlata a Bibliában és a teológiában.” Sokszorosított tanulmány, Budapest, 1981. „A charizmák Isten népe szolgálatának megújításában: az ó- és újszövetségi bibliai tanítás alapján”, RE 34 (1982)/8, 180–184. „Adoratio et orthodoxia”, RE 36 (1984)/12, 271–273. „The Holy Communion as the Basis and Expression of the Christian Experience of Participation”, Vriedenboek Festschrift für Willem van Tricht, Amsterdam, 1983. „Kálvin liturgiai jelentősége”, ThSz ú.f. 29 (1986)/2, 77–80. „Csak olyan istentisztelet lehet kedves Isten előtt, mely Krisztusra tekint”, ThSz ú.f. 30 (1987)/1, 12–16. „Calvin and the Renewal of the Worship of the Church”, The Reformed World 40 (1988) 910 kk (magyarul is megjelent: Magyar Egyházzene 2 (1994/95)/2, 149–156. *A Református Keresztyén Egyház Istentisztelete, Liturgika*, Debrecen, 1985, *Krisztus hirdetése a Magyarországi Református Egyházban. Homiletika* Debrecen, 1986, bővített kiadása 1994-ben jelent meg Budapesten, *A gyülekezet és a kegyelmi ajándékok a református tanítás szerint*, Budapest, 1992, „The Relevance of the Reformation for the Church at the Turn of the 21st Century”, I–III. The Florence Livergood Warren Lectureship in Religion and Culture. University of Dubuque 1993. Ebből a II. előadás magyarul, In: Tenke Sándor (szerk.): *A KGRE Hittudományi Karának évkönyve az 1994/95. tanévről*, Budapest, 1996. 175kk. Ugyanezen kötetben a dékáni jelentés III. része (*Theologia est doxologia*) 116 kk., „Preaching in the Context of Social Change.” Lectures and Seminar. Dubuque University 1993/94. I. félév, „Preaching in Secular Context”, *Journal for Preachers* 11 (1988)/3, 15–23., „Preaching in a Society Hostile to the Gospel”, *Journal for Preachers* 15 (1991)/1, 3–9. *Evangélikus-református istentisztelet a XVI. században*, Magyar Egyházzene 1 (1993/94)/1, 31–37. „Ünnepeljete az Úr előtt!”, Magyar Egyházzene 6 (1998/99)/3, 307–313.

10 Pásztor János: *A református keresztyén egyház istentisztelete, Liturgika*, Debrecen, 1985, 1.

11 I. m., 3.

legyen helye a nagy közbenjáró imádságnak, hogy elhagyjuk az önmagunk körül forgó, eltorzult kegyességet; a kötött imádságok felfedezése ellensúlyt adhat az istentisztelet lelkészeknek kiszolgáltatott szabad elemeivel szemben, ugyanakkor a nagy imádkozók (Chrysosthomos, Kálvin, Béza, Melius, Huszár Gál stb.) imái összekapcsolnak az egyetemes egyházzal,¹² így javasolja a Nicea–Konstantinápolyi Hitvallás visszahozását is az Apostoli Hitvallás mellé; a gyülekezet aktív részvételét sürgeti, amikor szorgalmazza a responzorikus imádságok bevezetését; az újszövetségi kétfókuszú istentisztelet mintájára a teljes istentiszteletben együtt áll a prédikáció és a sákramentum; már évekkkel a Limai Dokumentum megjelenése előtt ajánlja a gyakoribb úrvacsorai közösséget, amelyben hangsúlyos helye van a teremtésért és megváltásért szóló hálaadó (eucharisztikus) imádságnak.¹³

Ezeket a felismeréseket igyekezett az 1985-ös új Istentiszteleti Rendtartás szerkesztőbizottságában is képviselni.¹⁴

Pásztor János liturgikai munkásságát az ökumenikus nyitottság és az ősi formákhoz való ragaszkodás jellemzi, amelyben a Kálvintól származó mondat fogalmazza meg a viszonyítási pontot: „Istennek soha nem tetszett más tisztelet, csak az, amely a Krisztusra volt irányítva.”¹⁵ Ez a kálvini istentisztelet-újító radikalizmus is beépült gondolkodásába.¹⁶ Bevallottan nagy hatást gyakorolt istentisztelet-felfogására az ökumenikus mozgalomban való részvétele, gazdag afrikai és angolszász tapasztalatai, a Limai Dokumentummal kapcsolatos munkálkodása az Egyházak Világtanácsa Hit- és Egyházszervezet bizottságában és az újabb bibliai teológiai felismerések elfogadása. Jegyzetének fogalmazása itt-ott szertelen, de így is rengeteg impulzust adó és elgondolkodtató.

Élete utolsó hónapjaiban zárta le liturgiátörténettel foglalkozó kéziratát *Liturgiai irányzatok a magyar református egyházban* címmel (Debrecen, 2007), amelynek megjelenését már nem érthette meg.

12 Vö. Pásztor János: A gyülekezeti imádság kérdéséről, RE 27 (1975)/11, 264.

13 Pásztor János: Az úrvacsora értelmezése a reformáció korában és napjainkban, RE 31 (1979)/9, 205–209. A Limai Dokumentum szövegét lásd RE 37 (1985)/2, 53–69. Vö. Bolyki János: Az egyetemes egyház imakincse a gyülekezetekben, In: Karasszon István (szerk.): Lima után. Tanulmányok Dr. Pásztor János tiszteletére 70. születésnapja alkalmából, Budapest, 1995, 9–22.

14 Vö. Pásztor János: Az Istentiszteleti rendtartás (1985) létrejötte és „bukása”, Magyar Egyházzene 3 (1995/96)/1, 9–14.

15 Kálvin: *Institutio*, 1559. I. kötet. Pápa, 1909. II. 6. 1.

16 Lásd erre vonatkozóan Pásztor János alábbi tanulmányait: Kálvin liturgiai jelentősége, ThSz ú.f. 29 (1986)/2, 77–80., Evangélikus-református istentisztelet a XVI. században, Magyar Egyházzene (1993/94)/1, 31–37. Calvin and the Renewal of the Worship of the Church, *The Reformed World* 40 (1988), 910–917. = Kálvin és az Egyház istentiszteletének megújítása, Magyar Egyházzene 2 (1994/95)/2, 149–156.

Igehirdetés – homiletika

Pásztor János bibliai teológiai alapozású homiletikai felfogásában a textus kontextusa mindennél fontosabb. Csak a textusszerű prédikálást tartotta helyénvalónak. A. C. Thiselton angolszász teológus könyvére gyakran utalt, melynek címe: *A két horizont*.¹⁷ „A Szentírás szövegei egy bizonyos »horizonton« belül, egy szituációban, kontextusban születtek. E kontextus alapos vizsgálata nélkül nem lehet a textusban elmélyedni. Az elmélyedés során a legfontosabb az, hogy a prédikátor: az ige uralma alá kerüljön. A rétor: úr, aki a téma mestere, amit tetszése szerint alakít. A prédikátor: szolga, az Ige-Krisztus, és a Róla vallást tevő írott ige szolgálja. Neki Krisztus az Ura, aki őt megszólítja, és megragadja. Mivel pedig Krisztus a testté lett Ige, itt nem csupán szavakról, gondolatokról, elméletekről, hanem életről van szó. Minden textus erről az életről, annak mozgásáról beszél. Még a tanító textusok is az Eseményről¹⁸ szólnak. Isten Szentlelkének vezetése visz minket a textus uralma alá. A Szentlélek munkája azonban nem helyettesíti a szöveg kutatását, az alapos exegézist. Ha így az ige hatalmába, dinamikájának mozgásterébe kerültem, megkapom mind a felosztásra, mind az alkalmazásra nézve a legfontosabbakat, hiszen két »horizontban« vagyok.»¹⁹

A textusválasztásban a lectio continuát részesítette előnyben és maga szinte mindig a bibliaolvasó kalauz használatával gyakorolta, hogy így is képviselje az ige megértésének gyülekezeti szempontjait. Ezt – hazánkban először – odáig vitte, hogy a debrecen-nagytemplomi szolgálata idejében bevezette a gyülekezeti tagokkal közös készülési pénteki bibliaóráját, ahol a vasárnap igét hirdető lelkész pénteken azért osztotta meg készülése addigi eredményét a gyülekezeti tagokkal, hogy az igéről folytatott beszélgetésük tovább inspirálja az igehirdetés megszületését. A prédikálást az egész egyház élettevékenységének tartotta.

Pásztor János vallotta, tanította és gyakorolta, hogy az Ó- és Újszövetség igéit egyaránt kell prédikálni. Ezért homiletika kurzusában hangsúlyosan jelent meg az Ószövetség prédikálásának fontossága és problémái című témakör.

Igehirdetői ars poeticáját sokszor megfogalmazta. Ezek közül az egyik legjellemzőbb és írásban is megjelent az alábbi: „Én prédikátornak vallok magamat, és az a meggyőződésem, hogy a prédikátor feladatát betölteni csak a legnagyobb alázatossággal lehet. Nem az a feladata, hogy bemutassuk tanultságunkat és bölcsességünket. A prédikátornak nem eget és földet rengető lángészre van szüksége. Nem is az a feladata, hogy szellemi tűzijátékokkal vagy más látványos/szellemes dolgokkal szórakoztassa hallgatóságát. A prédikátor feladata, hogy egy eseményről tanúskodjon, melynek a csúcspontja Krisztus keresztese és feltámadása. Ez az esemény átfogja az egész történelmet. Ebben a Teremtő Isten, Izrael Megváltója »megszakította az eget« (Ézs 64,1), alászállott és emberré lett Jézus Krisztus-

17 Anthony C. Thiselton: *The Two Horizons*, Grand Rapids MI, 1980.

18 Pásztor János: *A reformáció öröksége: Ige-esemény egyháznak és világnak*, ThSz ú.f. 45 (2002)/3, 164–171.

19 Pásztor János: „Isten Igéje nincs bilincsbe verve” – *Prédikációk Szentendréről az 1950-es–1960-as évekből*, Debrecen, 2006. 8.

ban, hogy életével, kereszthalálával és feltámadásával üdvösséget hozzon az emberiség számára. Krisztusban summázva látjuk Isten csodálatos cselekedeteit a teremtéstől a végső kibontakozásig.”²⁰

Ökumenikus elkötelezettségek

Pásztor János az ökumenikus mozgalom nemzetközileg ismert személyisége volt. Felismerte, hogy a 20. század második felében a teológia művelése nem maradhat meg egy-egy felekezet határain belül, hanem nyitni kell a többi felekezet felé.

Az Egyházak Világtanácsát (WCC) alkotó egyházak (a reformáció egyházai és az orthodox felekezetek), valamint a II. Vatikáni Zsinat után a római egyház közös teológiai munkálkodása felerősödött. Protestáns teológusként ebben a tanulmányi munkában Pásztor János is tevékenyen részt vett. Több bizottság aktív tagja volt: 1979–1990 között az Egyházak Világtanácsa Hit- és Egyházszervezet Bizottságának (Faith and Order Commission) tagja; 1976–1988 között a Debrecen I–V. Orthodox-Református Dialógus Bizottság tagja; 1987–1994 között a Református Világszövetség Orthodox-Református teológiai Dialógus Bizottságának tagja, a *Studies in Reformed Theology and History* (Princeton, NJ) Editorial Council tagja. Éppen ezért Pásztor János irodalmi munkásságában ez a tárgykör is jelentős.²¹

Budafoki lelkipásztorkodás és teológiai tanársága Budapesten

A budafoki református gyülekezet 1987-ben választotta meg Pásztor Jánost lelkipásztornak. Beiktatása után eleget tett annak a vendégtanári meghívásnak, amely révén az 1987/88. tanévben a Columbia Theológiai Fakultáson (Decatur, Georgia) tanított az USA-ban. A budafoki gyülekezeti munka beindítása után, lelkészi állását megtartva, a budapesti református teológián is tanított 1990-től (1993-tól Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara) 1998-ig, 1990–1992-ig helyettes tanár volt, az 1992/93. tanévtől professzori kinevezést nyert, s vezette a felekezettudományi (ökumenikai) tanszéket. Budapesti évei alatt több külföldi

²⁰ Pásztor János: *Prédikálás szekuláris környezetben*, In: Pásztor János: *Krisztus hirdetése a magyarországi református egyházban*, Debrecen, 1986. Utánnomás, második kiadás Budapest, 1994, 294.

²¹ „The Glory of God and Humanity’s Future”, *Pacific Journal of Theology Special issue* 1979, 17 kk., „Az úri szent vacsora és az Egyház társadalmi felelőssége az orthodox egyház és a református egyház tanításában”, *ThSz* ú.f. 20 (1977)/7–8, 226–232. „Keresztynség és világvallások”, *ThSz* ú.f. 25 (1982)/1, 19–24. „The Ottawa Council in Perspective”, *Reformed World* 37 (1983) 183 kk., „Ottawa 82” teológiája”, *ThSz* 26 (1983)/1, 48–52. „Ottawa” visszhangja, *ThSz* ú.f. 26 (1983)/3, 165–167. „A Limai Dokumentum tanítása az úri szent vacsoráról”, *ThSz* ú.f. 27 (1984)/4, 196–201. „The Lima Text (Eucharist) in Hungarian Context”, *The Reformed World* 38 (1985) 341kk., „Keresztyn-marxista dialógus latin-amerikai szemmel”, *ThSz* ú.f. 31 (1988)/4, 205–2013, „Az Isten-kérdés az ökumenikus párbeszédekben”, *ThSz* ú.f. 32 (1989)/5, 269–274.

egyetem is meghívta vendégprofesszornak hosszabb-rövidebb időre.²² Dékáni tisztet 1994–1996 között töltött be. 1996-ban vonult nyugdíjba.

A felekezettudományi tanszéken mindenekelőtt a keresztyén egyházak közötti együttműködés teológiai alapjainak vizsgálata foglalkoztatta, ezen belül pedig elsősorban a trinitárius krisztológia problematikája.²³ Ez a témakör vezette el az orthodox teológia vizsgálatára, mivel szerinte a krisztológia a pre- és post-niceai egyház krisztológiájában maradt meg a legtisztábban. A II. Vatikáni Zsinat felszabadította a római egyházat az ökumenikus mozgalomban való aktív részvételre, sőt kezdeményezésre. A Zsinat dokumentumai és az azóta megjelent új Katekizmus, valamint II. János Pál pápa az ökumenikus mozgalmat érintő enciklikái bőséges anyagot adtak a kutatásra és az egyházak közötti viszony elmélyítésére. Az 1990-es években több tanulmányt szentelt ennek a témakörnek.²⁴

A tanszék feladataihoz tartozott az egyház közelmúltjának és jelenének vizsgálata is. Pásztor János elengedhetetlennek tartotta a negyvenesztendő egypártrendszer hatásainak, benne az egyházak magatartásának alapos elemzését. 1998–

22 Bécsi Egyetem Hittudományi Kara (1990/91.), Princeton Theological Seminary Wearfield Lecturer (1992), Dubuque Egyetem, USA Hittudományi Kara (1993/94. tanév I. szemesztere). Texas Christian University Brite Divinity School (1997 tavaszi szemeszter, Columbia Teológiai Fakultás Decatur Georgia (1997/98.), Debreceni Református Hittudományi Egyetem Debrecen (1998–2002), Evangelical Theological Faculty Eszék/Osijek Horvátország (1998-tól), Sulyok István Református Főiskola Nagyvárad (1999/2000.), Campbrell Scholar Columbia Seminary Decatur Georgia (2000 őszi szemeszter), Komáromi Kálvin János Teológiai Akadémia (2002-től).

23 Az egyetlen fundamentum Jézus Krisztus!, RE 41 (1989)/11, 241–244., Néhány szó a krisztológiai alapok fontosságáról, RE 42 (1990)/8, 181–182. III. Orthodox-Református Teológiai Dialógus, ThSz ú.f. 35 (1992)/3, 165–166., Református teológia a 20. században, In: Tenke Sándor (szerk.): Református értelmiség új utakon. Budapest, 1993, 13 kk.

24 Misszió és Ökumené, ThSz ú.f. 35 (1992)/6, 364–369., Die ökumenische Stellung und Verantwortung ungarischer Orthodoxie, In: Ökumene in Ungarn, der Tschechoslowakei und Polen, Ökumenische Rundschau, Beiheft 64 (1992) 53 kk., A teológus felelőssége az Egyház megújulásáért, RE 45 (1993)/1, 7–10. Az egyház teológiai felelőssége és a teológia egyházi felelőssége”, Confessio 17 (1993)/2, 5–12. „A IV. orthodox-református teológiai dialógus”, ThSz ú.f. 36 (1994)/2, 108–110. Theologien im Gespräch. Gemeinsame Aufgaben – gemeinsame Verantwortung der Theologien, In: Harnoncourt, P.–Liebmann, M. (Hrsg.): Theologien im Dialog, Graz, 1994 (Grazer Theologische Studien, 17), 59 kk., Békés Gellért: Krisztusban mindnyájan egy keresztyények egysége utópia? (könyvismertetés és reflexió), Confessio 18 (1993)/4, 112–117. Die Zukunft der Kirche im Lichte ungarischer reformierter Erwartungen und Hoffnungen, Graz 1995. június. Magyarul In: Tóth Károly (szerk.): Az előítéleteket legyőző hit, Budapest, 1996 (ÖTK), 49kk.

„Mebékélés az egyházban és az egyházak között”, ThSz ú.f. 39 (1996)/3, 134–140. „Meghaltatok Krisztussal, éljetez Ővele és Őbenne!”, Teológia 26 (1992)/2, 100kk., „Ki a katolikus?”, Vigília 57 (1992)/10, 753kk., „Az új Ökumenikus Direktórium református szemmel”, Vigília 59 (1994)/10, 743kk., „Somorjai Ádám OSB: Az egység szolgálatában,

2001 között többször cikkezett a századforduló egyházi helyzetéről és annak a misszióra gyakorolt hatásáról.²⁵

Teológiai tanári munkásságáért 1992-ben Apáczai Csere János-díjjal tüntette ki az Antall-kormány. Hetvenedik születésnapja alkalmából a *Lima után*²⁶ című tanulmánykötettel köszöntötték kollégái és tisztelői 1995-ben. 1996-ban vonult nyugdíjba.

A vitalitásáról ismert Pásztor János, amíg csak ereje engedte, előadásokat és különböző kurzusokat tartott. Ezek a közül a legfontosabbak az alábbiak: 1997 nyári szemeszter – Texas Christian University Brite Divinity School; 1997/98. tanév – Columbia Theológiai Fakultás Decatur Georgia; 1998–2002 – Debreceni Református Hittudományi Egyetem; 1998-tól folyamatosan – Evangelical Theological Faculty Eszék/Osijek Horvátország; 1999/2000. tanév – Sulyok István Református Főiskola, Nagyvárad; 2000. őszi szemeszter – Campbrell Scholar Columbia Seminary Decatur Georgia; 2002–2006 – Komáromi Kálvin János Teológiai Akadémia.

Rövid, súlyos betegség után 2007. április 22-én halt meg Budapesten. Az életéért való hálaadó istentisztelet a Budapest-Gazdagréti Református Egyházközösség templomában volt 2007. május 12-én. Igét hirdetett Lovas András.²⁷ A pályatársak nevében dr. Bolyki János teológiai professzor búcsúzott Pásztor Jánostól.²⁸

(Recenzió és reflexió)”, *Confessio* 19 (1995)/4, 112–115. Die Zukunft und Katholizität der reformierten Theologie, In: Welker, M.–Willis, D. (Hrsg.): Die Zukunft der Reformierten Theologie Aufgaben Themen Traditionen, Neukirchen–Vluyn, 1998, 39–63. angolul: The Catholicity of Reformed Theology, In: Willis, D.–Welker, M.: Towards the Future of Reformed Theology Tasks, Topics, Traditions, Grand Rapids MI: Wm. B. Eerdmans, 1999, 21–38., A magyar Ökumené a III. millennium küszöbén, In: Hafenscher Károly (szerk.): 50 éves az Ökumenikus Tanács Magyarországon, Budapest, 1993, 229 kk.

25 Elvzés vagy megújulás? *Confessio* 14 (1990)/1, 119–122. „A nagykonstantini kor vége”, *ThSz* ú.f. 36 (1994)/1, 20–23. Tolerancia a nagykonstantini korszak végén, *Ökumené Supplementum* '96. 6kk., The Theology of the Serving Church and the Theology of Diaconia in the Protestant Churches and the consequences in Hungary during the time of Socialism, In: Beier, Helmut (Hrsg.): Kirche und sozialistischer Staat Umbruch und Wandel 1945–1990, Neustadt a.d. Aisch, 1996, 161kk., Colijn, Jos: „Kicsoda ellenünk?”, *Confessio* (1998)/3, 105–111.

26 Karasszon István (szerk.): *Lima után. Tanulmányok dr. Pásztor János tiszteletére* 70. születésnapja alkalmából, Budapest, 1995.

27 Lovas András: Hálaadás a feltámadás reménységével (1Thessz 4,13–18). *Református Tiszántúl* 15 (2007)/4, 2–3.

28 Bolyki János: Pásztor János (1925–2007), *RE* 59 (2007)/7–8, 181–182.

Válogatott írásai

Könyvek

- A svájci vallásos szocializmus és hatásai a magyar reformátusok között, Budapest, 1969 (Theológiai tanulmányok. Új folyam 3).
- A misszió teológiája, Debrecen, 1980.
- Munkafüzet az újszövetségi bibliai theologia tanulmányozásához, Debrecen, 1981.
- A református keresztyén istentisztelet. Liturgika, Debrecen, 1985.
- Krisztus hirdetése a magyarországi református egyházban, Debrecen, 1986.
- A gyülekezet és a kegyelmi ajándékok a református tanítás szerint, Budapest, 1992., ²1994.
- Misszió a XXI. században, Budapest–Velence, 2000.
- Liturgika. A magyar református istentisztelet múltja, jelene és jövője a Szentírás világosságában, Komárno, 2002.
- Kis ágenda (szerk.: Csoma Áron), Komárno, 2004.
- „Isten Igéje nincs bilincsbe verve” – Prédikációk Szentendréről az 1950-es–1960-as évekből, Debrecen, 2006.
- Liturgiai irányzatok a magyar református egyházban. Debrecen, 2007 (Harsányi András Alapítvány kiadványai, 12).

Jelentősebb tanulmányok

- A kötött és szabad imádság, RE 27 (1975)/11, 264.
- Az úri szent vacsora és az egyház társadalmi felelőssége az orthodox egyház és a református egyház tanításában, ThSz ú.f. 20 (1977)/7–8, 226–232.
- Az egyetlen fundamentum Jézus Krisztus!, RE 41 (1989)/11, 241–244.
- Elvérés vagy megújulás?, Confessio 14 (1990)/1, 119–122.
- Néhány szó a krisztológiai alapok fontosságáról, RE 42 (1990)/8, 181–182.
- Az egyház teológiai felelőssége és a teológia egyházi felelőssége, Confessio 17 (1993)/2, 5–12.
- Evangélikus-református istentisztelet a XVI. században, Magyar Egyházzene I. (1993/94)/1, 31–37.
- Az új Ökumenikus Direktórium református szemmel, Vigília 59 (1994)/10, 743–749.
- What Shall We Say to Our Children – How To Speak of God Today in Family and Education?, In: Speaking of God Today, Heppenheim, Martin Buber House, International Council of Christians and Jews, 1995.
- Az Istentiszteleti rendtartás (1985) létrejötte és „bukása”, Magyar Egyházzene 3 (1995/96)/1, 9–14.
- Megbékélés az Egyházban és az egyházak között, ThSz ú.f. 39 (1996)/3, 134–140.
- Die Zukunft der Kirche im Lichte ungarischer reformierter Erfahrungen und Hoffnungen, In: Tóth, Karoly (ed.): Festschrift für Karoly Hafenscher, Budapest, 1996 (ÖTK).

- Az Ószövetség a keresztyén igehirdetésben, Budapest, 1996. = The Old Testament in Christian Proclamation, *Journal for Preachers* 22 (1999)/2, 31–42.
- Szolgálatunk a postmodern korban, In: Krisztusért járva követségben, Debrecen, 1996.
- Lesslie Newbigin (1909–1998), *ThSz ú.f.* 41 (1998)/4, 226–228.
- Jahve tanúja Izrael (Reflections from the point of view of Missions on Walter Brueggemann, *Theology of the Old Testament, Testimony, Dispute, Advocacy*) (Minneapolis, Fortress Press, 1977), *ThSz ú.f.* 41 (1998)/4, 247–260.
- Az istentisztelet értelmezése az ökumenikus mozgalomban és az egyház önértelmezésében, *ThSz ú.f.* 41 (1998)/5, 277–285.
- Homiletikai irányzatok az Egyesült Államokban, *ThSz ú.f.* 41 (1998)/6, 346–358.
- Zukunft und Katolizität der reformierten Theologie, In: Welker, Michael–Willis, David (Hg.): *Zur Zukunft der Reformierten Theologie*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1998, 39–63. = The Catholicity of Reformed Theology, In: Willis, David–Welker, Michael (ed.): *Towards the Future of Reformed Theology Tasks, Topics, Traditions*, Grand Rapids, Eerdmans, 1999, 21–39.
- Az egyetemes papság gondolata a Szentírásban és az ökumenikus párbeszédben, *ThSz ú.f.* 43 (2000)/1, 2–6.
- Church in the Context of Central Europe – God’s Mission Taken up as the Mission of the Church, In: Brueggemann, Walter: *Hope for the World Mission in Global Context*, Louisville–London–Leiden, Westminster John Knox, 2001.
- A Magyarországi Református Egyház útja 1989 óta, *RE* 54 (2002)/10, 237–240., (2002)/11, 252–253.
- What Does it Mean to be a Missionary Church Today?, In: Vischer, Lukas: *The Church in Reformed Perspective*, Genève, Centre International Réformé, John Knox, 2002. = Egyház és misszió – ma? *Egyházforum* 16 (2002)/4.
- Református teológia a XX. században, In: Albert Gábor (szerk.): *Szárszó 1992–2001. A Református Értelmiségi Konferenciák előadásai*, Budapest, 2002, 381–394.
- A reformáció öröksége: Ige és Egyház. Warfield Lectures III. Princeton 1992, *ThSz ú.f.* 46 (2003)/3, 149–158.
- Vályi Nagy Ervin teológiája, *Confessio* 28 (2004)/2, 89–101.